

FOLIUM CLASSICUM

Nro 96
7.10.2019

IMPERATRICI
ALEXANDRAE
METROPOLIN FINLANDIAE
primum adventanti
die XXIX Maii
et X Junii
MDCCCXXXIII

Tässä numerossa:

Puheenjohtajan terveiset	Anneli Luhtala	3
Antiikin mytologian ikuinen paluu	Anneli Luhtala	4
Uutta kirjallisuutta	Toim. Antti Ijäs	7
Yrjö Tiisala in memoriam	Reijo Pitkäranta	8
Kirsti Simonsuuri in memoriam	Anntli Luhtala	9
Keväällä 2019 palkitut ylioppilaat	Toim. Antti Ijäs	10
FIEC Lontoossa	Marja Vierros	11
Keisarinna kiven latinankielinen piirtokirjoitus	Olli Salomies	13
Syksyn 2019 tapahtumia	Toim. Antti Ijäs	16

FOLIUM CLASSICUM, Klassillis-filologisen yhdistyksen jäsenlehti, ilmestyy kaksi kertaa vuodessa lukukausien alussa niin painetussa muodossa kuin sähköisesti yhdistyksen kotisivuillakin. Päätoimittaja: dos. Anneli Luhtala; toimitussihteeri: FM Antti Ijäs. Yhdistyksen sähköpostiosoite: klassillisfilologinenyhdistys@gmail.com

KLASSILLIS-FILOLOGINEN YHDISTYS (KFY) on tieteellinen seura, jonka tarkoitus on herättää ja ylläpitää harrastusta antiikin kulttuuria kohtaan, edistää sitä koskevaa tieteellistä tutkimusta ja olla yhdyssiteenä tämän alan tutkijoiden ja harrastajien kesken. Tätä varten yhdistys järjestää esitelmä- ja keskustelutilaisuuksia, harjoittaa julkaisutoimintaa ja edistää muillakin samanlaatuisilla tavoilla antiikin tutkimista tai tuntemista.

TOIMIHENKIÖT. Yhdistyksen puheenjohtajana toimii dos. Anneli Luhtala (anne.li.luhtala@helsinki.fi), varapuheenjohtajana dos. Antero Tammisto (antero.tammisto@ide.inet.fi) ja sihteerinä / rahastonhoitajana FM Antti Ijäs (antti.ijas@helsinki.fi). Lisäksi hallitukseen kuuluvat prof. Mika Kajava (mika.kajava@helsinki.fi) ja prof. emeritus Olli Salomies (oli.salomies@helsinki.fi). Yhdistyksen postiosoite: Klassillis-filologinen yhdistys, c/o Kielten osasto (klassillinen filologia) PL 24 (Unioninkatu 40), 00014 Helsingin yliopisto.

YHDISTYKSEEN VOI LIITTYÄ maksamalla jäsenmaksun tilille Danske Bank FI93 80001470979064 (viite-numero 1009) ja lähettämällä osoitetietonsa sihteerille. Varsinainen jäsenmaksu on 30 euroa, opiskelijamaksu 10 euroa.

Puheenjohtajan tervehdys

Anneli Luhtala

Klassillis-filologisen yhdistyksen vuosikokouksessa 27.2.2019 FM Antti Ijäs valittiin yhdistyksen hallitukseen ja hän toimii sen sihteerinä. Emeritus-professori Olli Salomiehen vetäytyttyä puheenjohtajan tehtävästä toimin yhdistyksen puheenjohtajana. Kiitämme jäseniä luottamuksesta.

Uusi lukuvuosi alkoi Helsingin yliopiston klassikoilla paremmissa merkeissä kuin pari edellistä, sillä saimme täyteen koko haku kiintiömme, 10 opiskelijaa, päinvastoin kuin kahtena edellisellä vuonna. Syy näihin laihoihin vuosiin oli uusi hakumenettely, joka otettiin käytäntöön Iso Pyörä -uudistuksessa, ja jossa hakukohteiden vähimmäiskoko on 40. Pienillä oppiaineilla ei siis voi tällä hetkellä olla omaa pääsykoetta. Tällä kertaa pääsykoekirjallisuus oli onneksi sopivaa myös antiikista kiinnostuneille opiskelijoille.

Antiikin kulttuuri kiinnostaa edelleen myös muitakin kuin antiikin kielten opiskelijoita. Professori Mika Kajavan vuosittain luennoima *Antiikin uskonnot ja mytologia* -kurssi

on ollut jo pitkään suosittu, ja viime lukuvuonna ilmoittautuneiden määrä oli lähes 90. Toinen, Iso Pyörä -uudistuksen myötä perustettu kurssi, joka tuo antiikin kulttuurille näkyvyyttä, on *Antiikin perintö Euroopan kielissä ja kulttuureissa*. Se on koko Kielten kandiohjelman opiskelijoille suunnattu valinnainen kurssi, ja sen valitsi viime lukuvuonna 122 opiskelijaa ja sitä edellisellä jopa 180 opiskelijaa. Toivomme, että näiden ja muidenkin antiikin kulttuurin kursien innostamia opiskelijoita löytäisi tiensä myös latinan ja kreikan kursseille.

Helsingin yliopiston latinan kielen ja Rooman kirjallisuuden professorin tehtävä jäi viime keväänä täyttämättä, ja syksyn aikana (tämänhetkisen tiedon mukaan) tehtävä avataan uudelleen hakuun. Professuuria hoitaa kuluvana lukuvuonna dos. Raija Sarasti-Wilenius ja hänen sijaisenaan toimii dos. Seppo Heikkinen.

Antiikin mytologian ikuinen paluu

Anneli Lubtala

Antiikin uskonnot ja mytologiat -kurssin jatkuva suosio on osoitus siitä, että nämä aihealueet kiehtovat aivan erityisesti nuoria. Saman havainnon olen voinut tehdä koordinoimallani *Antiikin perintö* -kurssilla. Opiskelijoiden oppimispäiväkirjoista olen voinut nähdä, että kreikkalaiset jumalat ja mytologian hahmot, jotka ovat osittain tuttuja jo kouluopetuksesta, ovat läsnä nuorison suosimassa populaariviihteessä. Antiikin tarinoiden vetovoima ei näytä hiipumisen merkkejä.

Omassa elämänpiirissäni antiikin jumalat ja mytologian tarinat ovat läsnä erityisesti vanhassa musiikissa, ja antiikin myytit sopivat hyvin barokkioopperan intohimoja tihkuvaan maailmaan. Viime vuosina olen osallistunut ahkerasti alkukesästä Keski-Saksassa Hallen seudulla järjestetyille Händel-festivaaleille ja pyrkinyt näkemään mahdollisimman monia oopperoita. Suomessakin on saatu vuosittain kokea barokkioopperaelämyksiä, ja tänä syksynä Suomalainen Barokkiorkestri (FIBO) tuo 13.10. Ritarihuoneen lavalle Claudio Monteverdin Orfeuksen (konserttiversio, luullisin), jota pidetään ensimmäisenä suurena oopperana. Se sai ensi-iltansa 1607 ja on varhaisin ooppera, jota edelleen esitetään oopperataloissa. Sama orkesteri isännöi 18. ja 19.10. mallorcalaisen barokkifestivaaliyhdyksen vierailun, jonka ohjelmassa on musiikkia melko tuntemattomalta mallorcalaiselta säveltäjältä, Antoni Lliterasilta (1673-1747), sekä Telemannilta ja Contelta. Lliterasin *Elementit*-ooppera nähtiin mainiona produktiona Savoy-teatterissa vuonna 2016. Italialainen barokki on teemana FIBO:n ja HKO:n yhteiskonsertissa 10.10. 2019 otsikolla *Apollo ja Dafne*. Sofokleen tragediat soivat Kansallisoopperan lavalla 23.10.

2020 konserttiesityksenä – Richard Straussin *Elektra* ja Igor Stravinskin oratorio *Oidipus Rex* – ja Richard Straussin ooppera *Ariadne auf Naxos* saa ensi-iltansa 24.1. 2020. Ensi kesänä Savonlinnan oopperajuhlillakin nähdään poikkeuksellisesti vanhaa musiikkia, Händelin *Julius Caesar Egyptissä*, Kroatian kansallisteatterin vierailuna 27.7. ja 30.7. 2020. Kannattaa myös muistaa, että naapurimaassa esitetään kesäisin barokkioopperaa Drottningholmenin Linnateatterissa alkuperäisellä tekniikalla. Kuluneena kesänä siellä esitettiin Händelin *Ariodante* – yksi monista oopperoista, joita oli innoittanut Ludovico Arioston ritarirunoelma *Orlando Furioso*.

Konrad von Megenbergin *Luonnon kirjan* kuvitusta.

Antiikin mytologia oli yksi niitä antiikin kulttuurin alueita, joita varhaisten kirkkoisien oli vaikea omaksua kristilliseen kulttuuriin. Onkin siksi hämmästyttävää, että jo varhaiskeskiajalla mytologian ihmemaailma tuli keskiajan koululaisille tutuksi kouluteksteissä, ja tarinoita – kuten kirjallisuuden opiskelua muutenkin – käytettiin osana moraalista opetusta. Nostan tässä esille muutamia välähdyksiä siitä, kuinka nuoria ohjeistettiin lukemaan tarinoita, joihin sisältyy väkivaltaa ja monenlaista siveettömyyttä.

Todennäköisesti karolingiselta ajalta periytyvä ja Theoduluksen nimissä kulkeva paimenruno *Ecloga* oli yksi suosituimpia keskiaikaisia koulutekstejä. Se rakentuu kilpalaulannasta kahden paimenen välillä, joista ateenalainen Pseustis ensin kertoo 29 antiikin mytologiaan perustuvaa tarinaa, ja Daavidin sukua olevan paimentyttö Alithia vastaa niihin Vanhan Testamentin tarinoilla. Vaikka paimenten nimet Valhe ja Totuus viittaavatkin asenteellisuuteen, teksti ei ole vihamielinen mytologiaa kohtaan vaan pyrkii sovittamaan yhteen kristillisiä ja klassisia perinteitä. Yhtäläisyyksiä löytyykin hämmästyttävän paljon: Hippolytos torjuu Faid-

ran kuten Joosef Potifarin vaimon, Daavid vertautuu soittotaitonsa vuoksi Orfeukseen, Simson ja Herakles tekivät samanveroisia urotöitä, ja sekä Deukalion että Nooa pelasuivat vedenpaisumuksesta. Tämä paimenruno säilytti suosionsa aina 1400-luvulle saakka, ja vielä 1510-luvulla sitä painettiin koulutekstinä.

Pariisilaisessa St Victorin luostarissa vaikuttaneen teologin Hugon suositussa teoksessa *Didascalicon de studio legendi* (n. 1140), joka käsittelee kristillisen kasvatukseen sopivaa luettavaa, nyökkää hyväksyvästi tälle opetusmuodolle: Runoilijoiden lauluja – tragedioita, komedioita, satiireja, opetusrunoutta ja eläintarinoita – on sopivaa opiskella, koska meille on mieluista, kun vakava ja viihdyttävä aines yhdistyvät [kirjallisuudessa]. Omaksumme nimittäin joskus helpommin asian, kun se esitetään meille tarinan muodossa. Taru ja todellisuus menivätkin keskiajalla joskus sekaisin, kun erilaiset satuelennot – sfinksit, kentaurit ja tulta sylkevät koirat – seikkailivat esimerkiksi Konrad von Megenbergin *Luonnon kirjassa* (n. 1349), ensimmäisessä saksankielisessä luonnontieteen oppikirjassa.

Kuva: Savonlinnan oopperajuhlat.

Theodulusta ei ilmeisesti opiskeltu mainikkaan humanistin Guarino Guarinin koulussa, ainakaan sitä ei mainita hänen poikansa Guarino Battistan (1434–1513) traktaatissa *De ordine docendi et studendi*, joka edustaa hänen isänsä koulun opetusohjelmaa. Mytologian maailmaan Guarinon oppilaat saivat perehtyä Ovidiuksen *Metamorphoseja* lukemalla. Niistä tuli opiskella vain myyttejä ja niitä suurella innolla, Guarino opettaa, sillä ne eivät ole tärkeitä vain runouden tuntemukselle, vaan, kuten Cicero on osoittanut, myös proosakirjallisuudelle. Cicero itse viljeli puheissaan myyttejä ikään kuin ne olisivat helmiä. Myös Senecan tragedioista oli mahdollista saada erittäin soveliaista tietoa myyteistä, joka ei sisällä mitään hävytöntä (24–25).

Jonkinlainen apologia ja antiikin kirjailijoiden auktoriteetti myyttien opiskelun oikeuttamiseksi oli ilmeisesti tarpeen 1400-luvullakin. Teoksessaan *De studiis et litteris*, joka käsittelee kirjallisuuden opiskelua,

Leonardo Bruni (1369–1444) vakuuttaa, että myyteissä on enemmän hyvää kuin paha, ja perustelee niiden tuntemista myös sillä, että Platon ja Aristoteles käyttivät niitä (26). Myös Brunin teoksessa mytologian tarinoita verrataan Vanhan Testamentin kertomuksiin. Eikö muka niissä ole samantaisia häpeällisiä asioita kuin myyteissä, hän kysyy ja luettelee Lootin tyttäreiden kauheat teot, Delilan, joka leikkasi Simsonin hiukset, Daavidin intohimon Batebaa kohtaan ja rikoksen Uriahia vastaan, Salomonin veljenmurhan ja kaikki hänen jalkavaimonsa. Kaikissa näissä tarinoissa on paljon paha, siveetöntä ja vastenmielistä, mutta emme kuitenkaan sano, että niitä ei pitäisi lukea (27). Bruni oli vakuuttunut siitä, että oppilaat ymmärtävät eron fiktion ja todellisuuden välillä, ja suhtautuvat paheksuttaviin asioihin eri tavalla, kun ne esitetään heille fiktion muodossa kuin jos ne tapahtuisivat tosielämässä.

Tämä remontissa oleva rakennus on Goethe Theater Bad Lauchstädtissä, perustettu v. 1802 Goethen toivomuksesta ja innoittamana. Siinä esitettiin Händel-festivaalien 2019 yhteydessä Händelin Alcina-ooppera alkuperäisellä tekniikalla toteutettuna. (Kuvat: Anneli Luhtala.)

Uutta kirjallisuutta

Toim. Antti Ijäs

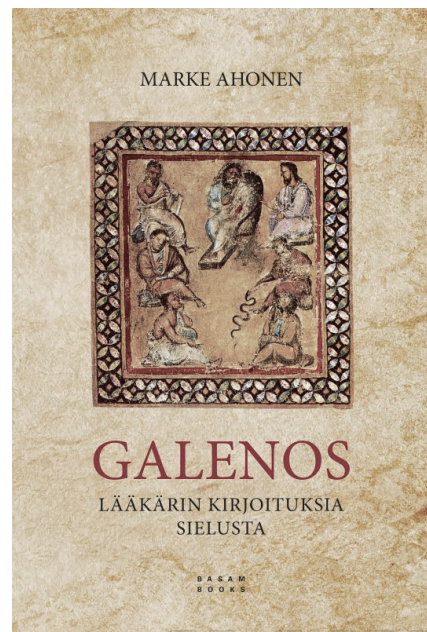
Käännöskirjallisuutta

Akhilleus Tatios: Leukippe ja Kleitofon. Suom. Maarit Kaimio. WSOY 2019.

Galenos: Lääkärin kirjoituksia sielusta. Suom. Marke Ahonen. Basam Books 2019.

Editioita

Petri Pisani Ars Grammatica. Toim. Anneli Luhtala & Anna Reinikka. CCCM 293. Brepols 2019.

Mahdollisista puutteista tai tulossa olevista kirjoista pyydetään ilmoittamaan Foliun Classicumin toimitussihteerille.

Yrjö Tiisala (1929–2019)

In memoriam

Reijo Pitkäranta

Filosofian tohtori, yliopistonlehtori Kaarlo Yrjö Antero Tiisala kuoli 11.3.2019 Helsingissä ja oli kuollessaan lähes 90-vuotias.

Kirjoitettuaan 17-vuotiaana ylioppilaaksi Helsingin normaalilyseosta Yrjö Tiisala tuli Helsingin yliopistoon opiskelemaan Rooman kirjallisuutta sekä Kreikan kieltä ja kirjallisuutta. Erityisen rakas kautta koko elämän hänelle oli latinan kieli. Vuonna 1954 Yrjö valmistui filosofian kandidaatiksi ja sai kolme vuotta myöhemmin juhlallisessa promootiossa maisterin arvon. Riemumais-teriksi hänet promovoititiin 50 vuotta myöhemmin Helsingin yliopistossa.

Keväällä 1954 Yrjö osallistui Edwin Linkomiehen johtamalle Rooman historian kurssille Villa Lantessa. Tämä viisi viikkoa kestänyt kurssi, jonka pääteemana oli Augustuksen aika, sai historiallisen merkityksen ensimmäisenä Suomen Rooman-instituutissa pidettynä tieteellisenä kurssina. Noiden viikkojen aikana 25-vuotias Yrjö, habitukseltaan atleettinen nuorukainen, tutustui kurssitoveriinsa Seijaan (o.s. Forsberg), jonka kanssa hän solmi muutaman vuoden kuluttua avioliiton. Heistä tuli myöhemmin myös kollegapariskunta, kun Seija sai miehensä tavoin Helsingin yliopistosta lehtorin viran opetusalananaan ruotsin kieli.

Väitöskirjansa aiheen Yrjö Tiisala sai Edwin Linkomieheltä, jonka oppilas hän oli, mutta työn valmistuminen siirtyi lähes parinkymmenen vuoden päähän, koska Linkomies ei rehtorin- ja kanslerin virkoja hoitaessaan kyennyt tuota opinnäytettä riittävän intensiivisesti ohjaamaan ja myös väitöskirjan tekijällä oli kädet täynnä töitä omien

yliopistollisten velvollisuuksiensa täyttämässä. Niinpä tutkielman uudeksi ohjaajaksi tuli Jyväskylän yliopiston professori Päivö Oksala, jonka johdolla Yrjön väitöskirja *Die griechischen Lehnwörter bei den römischen Historikern bis zum Ende der Augusteischen Zeit* tarkastettiin Jyväskylässä vuonna 1975.

Pitkäaikaisen elämäntyönsä Yrjö Tiisala teki Rooman kirjallisuuden assistenttina ja lehtorina Helsingin yliopistossa, jossa hänen vastuualueenaan oli latinan kielen perusopetus. Tähän tehtävään kuului tekstiluentojen (mm. Horatius ja Livius) lisäksi eritoten latinan alkeis- ja jatkokurssien pitäminen, muoto-opin harjoitusten johtaminen sekä käännoharjoitusten ohjaaminen äidinkielestä latinaan. Yrjö kuului niihin opettajiin, joiden mielestä latinan oppimiseen ei ollut oikotietä, vaan tuloksien saavuttamiseksi oli hallittava kielioppiasiat. Yhteistyö meidän nuorempien kollegoiden kanssa sujui erinomaisesti, sillä hän suhtautui meihin alusta lähtien tavattoman ystävällisesti, kuunteli meidän mielipiteitämme ja kysyi meiltä joskus neuvoakin opetusta koskevissa asioissa. Tiivis yhteistoiminta kaikkien samoja kurseja pitävien opettajien välillä oli välttämätöntä yhtenäisen arvostelun takaamiseksi toisiaan vastaavien harjoituskurssien ja yhteisten loppukokeiden kohdalla.

Työsarka oli kivinen ja karu, mutta tämä uuras kenttätyö oli välttämätöntä hyvien latinistisukupolvien kasvattamiseksi. Opetustunteihin ei kuulunut glamouria eikä työn tekijöille jaettu tästä kunniamerkkejä, mutta tuon kaiken korvasivat opiskelijoiden lähettämät kortit ja kukkatervehdykset kiitokseksi hyvästä opetuksesta.

Kesät Yrjö vietti perheensä kanssa kesähuvilallaan Asikkalan Urajärvellä, jossa hän saattoi kerätä uusia voimia raskaan lukuvuoden jälkeen ja seurata lukuisten arkisten askareiden lomassa ympäröivän luonnon monimuotoisuutta (hänen lempipuitaan olivat tammet, joita hän itsekin istutti). Kesämökki sijaitsee metsäisellä kalliorinteellä, jota pitkin johtaa luonnonkaunis polku alas rantasaunalle ja tämän edessä avautuvalle järvelle. Sen vilpoisiin vesiin Yrjö pääsi ui-

maan vielä viimeisenä kesänään. Kädenheilautus aaltojen keskeltä rannalla istuville läheisille oli jo ikään kuin *ultimum vale*.

Persoonallisuutena Yrjö Tiisala oli Vergiliuksen tavoin mielellään yksityisyyteen vetäytyvä, joka ei tehnyt suurta numeroa itselleen. Hänen muistonsa ääressä mieleen tulee etsimättä Ovidiuksen maksimi *Crede mihi: bene qui latuit bene vixit*.

Kirsti Simonsuuri (26.12.1945–20.6.2019)

In memoriam

Anneli Lubtala

Kirjailija, kääntäjä ja antiikin kirjallisuuden tutkija Kirsti Simonsuuri kirjoitti ylioppilaaksi Tyttönormaalilyseosta v. 1965 ja valmistui filosofian kandidaatiksi v. 1971 Helsingin yliopistosta, pääaineenaan englantilainen filologia. Sen lisäksi hän suoritti laudatur-opinnot sekä Rooman että Kreikan kielessä ja kirjallisuudessa, ja hänen väitöskirjansa *Homer's original Genius: eighteenth century notion of the early Greek Epic (1688–1798)* (Cambridge University Press 1979) liittyi antiikkiin.

Jatko-opintonsa Simonsuuri suoritti Cambridgen yliopistossa v. 1977. V. 1978–1981 hän toimi kotimaassa kirjallisuustieteen apulaisprofessorina ja professorina Oulussa, mutta jatkoi sitten kansainvälistä uraansa yliopisto-opettajana ja tutkijana mm.

Englannissa, Saksassa, Ranskassa ja Yhdysvalloissa. V. 1994–1995 hän oli kirjallisuustieteen vt. professori Helsingissä, ja sen jälkeen kaksi vuotta Suomen Ateenan-instituutin johtaja.

Kreikkalainen draama ja mytologia olivat jatkuvasti Simonsuurelle läheisiä, ja hänen käännöstuotantoonsa kuuluu Aiskhyloksen *Oresteian* suomennos ja tietokirjoihinsa antiikkiaiheinen *Ihmiset ja jumalat: Myytit ja mytologiat* (Kirjayhtymä 1994). Simonsuuri aloitti kirjailijan uransa vasta väitöskirjansa jälkeen v. 1980, ja hänen tuotannolleen on ominaista eurooppalaisen perinteen ja antiikin vahva läsnäolo (ks. Jukka Petäjän muistokirjoitus HS 2.7.2019).

Klassillis-filologinen yhdistys kunnioittaa Kirsti Simonsuuren muistoa.

Keväällä 2019 palkitut ylioppilaat

Lyhyt latina eximia

Aho, Jenni Maarit	Oulun lyseon lukio
Heinonen, Verner	Turun klassillinen lukio
Nurminen, Oiva Johannes Akseli	Sibelius-lukio
Rämä, Annika Aura Elina	Turun klassillinen lukio
Saari, Elina Esteri	Turun klassillinen lukio
Pöyry, Jutta Aurora	Kouvolan yhteislyseo

Lyhyt latina laudatur

Multasniemi, Jani Kristian	Oulun lyseon lukio
Saastamoinen, Liisa Aino Emilia	Kuopion klassillinen lukio
Salminen, Ada Sofia	Tampereen klassillinen lukio
Ujanen, Alexandra Christine	Tampereen klassillinen lukio
Vuolanto, Valtteri Johannes	Tampereen klassillinen lukio
Väkiparta, Niko Tuomas	Tampereen klassillinen lukio

Lyhyt latina laudatur

Elo, Esa Antti Yanghua	Ressun lukio
Isoviita, Juuli Hilja Adalmina	Helsingin Normaalilyseo
Jyränki, Alma Eerika	Ressun lukio

Menestyksestä Latinum-kokeessa

Marttinen, Sanni-Marie	Helsingin Saksalainen koulu
Veleva, Teija	Helsingin Saksalainen koulu

FIEC Lontoossa

Marja Vierros

KFY:n kattojärjestö FIEC (Fédération internationale des associations d'études classiques) järjesti heinäkuun 5.–8. päivä 2019 konferenssin Lontoossa yhdessä Classical Associationin kanssa. Konferenssia edeltävänä päivänä oli jäsenjärjestöjen delegaattien yleiskokous yhdistyksen virallisista asioista. Edustin kokouksessa KFY:ä ja osallistuin myös konferenssiin. Käsittelen seuraavassa ensin yleiskokouksen tuloksia ja sen jälkeen kuvailen hieman kongressihumua.

33e Assemblée générale des Délégués de la FIEC (33rd FIEC General Assembly of Delegates)

Kokouksen alkajaisiksi kerrattiin hieman yhdistyksen sääntöjä, jotta äänestyskäytännöt tulisivat selviksi. Jos henkilö edusti kokouksessa yhtä jäsenyhdistystä hänellä oli yksi ääni, jos kahta, kaksi ääntä, mutta yhdellä edustajalla ei voinut olla kolmea tai useampaa ääntä vaikka hän olisikin edustanut useampia jäseniä. FIEC:in jäseniä eivät ole yksittäiset tutkijat, vaan yhdistykset; kokouksen alkaessa jäsenyhdistyksiä oli 74, kokoukseen aikana hyväksyttiin kahden eroaminen (Sociedad Chilena de Estudios Clásicos, Archaeological Society at Athens) ja kolmen uuden liittyminen (Center for Hellenic Studies [Podgorica, Montenegro], Centro di Studi Papirologici dell'Università del Salento, American Classical League).

Federaation johtoon tehtiin useita muutoksia. Pitkäaikainen puheenjohtaja Franco Montanari väistyi ja uudeksi puheenjohtajaksi valittiin Gunhild Vidén (Ruotsi). Samoin pitkään palvellut sihteeri (Secretary General) Paul Schubert jätti paikkansa ja tilalle valittiin Sabine Huebner (Sveitsi). Rahastonhoitajaksi siirtyi jo aiemmin halli-

tuksessa ollut Valérie Fromentin (Ranska). Vanhoina hallituksen jäseninä jatkavat Benjamin Acosta-Hughes (USA), Jesús de la Villa (Espanja) ja Martha Irigoyen (Meksiko). Hallitukseen tarvittiin poistuvien tilalle neljä uutta jäsentä ja ehdokkaita oli kuusi. Näistä järjestettiin suljettu lippuäänestys, ja uudet hallituksen jäsenet ovat Prof. Fausto Montana (Italia), Prof. Andreas Fountoulakis (Kreikka), Prof. Catherine Steel (Iso-Britannia) ja Prof. André Lardinois (Alankomaat).

Hallituksen väistyvä puheenjohtaja ja sihteeri pitivät kumpikin jäähyväispuheen; nostan esiin Paul Schubertin lausunnon siitä mihin FIEC:in kaltaista järjestöä tarvitaan: FIEC edustaa ja yhdistää klassisten kielten ja antiikin historian tutkijoita koko maailmasta, useilta eri mantereilta. Nykymaailmassa on hyvä, että on taho, joka voi edustaa koko alamme ja yhdistää eri maiden tutkijoita. FIEC voi klassikkojen kattojärjestönä lähestyä eri tahoja; esimerkiksi laatia kirjeitä ja vetoamuksia Euroopan parlamentin jäsenille tai eri maiden opetusministeriöille mm. klassisten kielten opetuksen ja humanistisen tieteen puolesta. Tästä yhtenä todisteena kokouksessa käsiteltiin hanketta esittää antiikin kreikkaa ja latinaa UNESCO:n aineettoman kulttuuriperinnön listaan (Unesco Lists of Intangible Cultural Heritage). Esitys tehdään yhteistyössä CIPHS:in (Conseil International de la Philosophie et des Sciences Humaines). Yhteys UNESCO:n ja FIEC:in välillä on ollut olemassa FIEC:in perustamisesta vuonna 1948 lähtien. Vahva side on myös *L'Année Philologique* (*APh*) ja FIEC:n välillä. Kokouksessa nostettiin esille uusi *APh*:n verkkosivusto Brepolsin kautta, jossa on parannettuja hakumahdollisuuksia.

Seuraava kokous ja kongressi järjestetään Mexico Cityssä vuonna 2022 (tarkempi ajankohta ei ole vielä varma). Vanhempi käytäntö pitää FIEC:in kongressit viiden vuoden ja kokoukset kahden-kolmen vuoden välein siis vaihtuu tästä Lontoon kokouksesta eteenpäin siten, että molemmat ovat kolmen vuoden välein.

FIEC / Classical Association konferenssi 2019

Konferenssi oli FIEC:lle järjestyksessä viidestoista ja tällä kertaa järjestyskumppanina toimi Iso-Britannian klassikkojen yhdistys Classical Association, jolle tämä oli heidän jokavuotisen konferenssinsa. Tämä klassikkojen kokoontuminen oli hyvin suuri, osanottajia oli kuulemani mukaan 700–800. Ohjelmaa oli neljä täyttä päivää perjantaista maanantaihin, ja välillä samanaikaisia esitelmäsessioita oli jopa 13. Oli siis melko vaikea valita, keitä olisivat kiinnostavimmat puhujat, ja mitkä olisivat tärkeimmät esitelmät. Välillä toivoin, että olisin voinut monistaa itseni ollakseni samaan aikaan useammassa paikassa. Tieteellisten konferenssiesitelmien lisäksi oli myös paljon kiehtovaa oheisohjelmaa, kuten opastettuja kiertokäyntejä museoihin, laivaretki Thamesilla, roomalaisen Lontoon kävelykierroksia,

oopperaa ja elokuvaa. Puhumattakaan kaikesta siitä, mitä Lontoossa saattoi nähdä ihan omatoimisesti. Suomalaista antiikintutkimusta oli esillä useassa paneelissa (tähän konferenssiin oli saanut ehdottaa vain paneeleja, ei yksittäisiä esitelmiä), mm. Ville Vuolanto (Tampere) puhui otsikolla 'Fathers and Mothers in Roman Oxyrhynchos', Marika Rauhala (Helsinki) ja Marja-Leena Hänninen (Tampere) puhuivat paneelissa 'Reactions to Foreign Elements in Roman Religion', Jasmin Lukkari (Helsinki/Köln) oli järjestänyt paneelin 'Boundaries of Childhood in the Roman Empire', jossa hänen lisäkseen esitelmöivät Roosa Kallunki (Tampere) ja Sanna Joska (Kansallisarkisto). Itse puhuin paneelissa 'Rethinking Classics in the 21st Century; Technology, Pedagogy, and Interdisciplinarity'. Toivon mukaan Meksikoonkin saadaan suomalaisedustusta vuonna 2022.

FIEC blogi:

<http://fiecnet.blogspot.com/>

FIEC virallinen nettisivu:

<https://www.fiecnet.org/>

Keisarinnan kiven latinankielinen piirtokirjoitus

Olli Salomies

Monet *Foliumin* lukijoista ovat Helsingin kauppatorilla käydessään ehkä kiinnittäneet huomionsa obeliskinomaiseen monumenttiin Ruotsin suurlähetystä vastapäätä. Monumentti tunnetaan nimellä "Keisarinnan kivi", ja sen tarkoitus käy ilmi siinä olevista kirjoituksista, joista eteläisellä sivulla oleva on latinankielinen ja pohjoisella suomenkielinen; suomen kielen käyttö ruotsin asemasta v. 1835 pystytetyssä Helsingin vanhimmassa julkisessa muistomerkinä on huomiotaherättävää, mutta tämä ei ole ainoa erikoinen piirre kivessä olevissa kirjoituksissa.

Keisarinnan kiven kirjoitukset ovat seuraavat:

Imperatrici / Alexandrae / metropolin Finlandiae / primum adventanti / die XXIX Majj – X Junii / MDCCCXXXIII.

Keisarinna / Alexandralle / Suomen pääkaupungissa / ensikerran käyneelle / XXIX. p: Touko- – X. p: kesä-kuussa / MDCCCXXXIII.

Kirjoituksissa käytetään latinankielisten kunniapiirtokirjoitusten perinteiden mukaisesti dativivia tai latinan dativivia vastaavaa suomen allatiivivia keisarinnasta, jolle monumentti on "omistettu". Niissä on kuitenkin se ero, että latinankielisessä tekstissä käytetään partisii-pin preesensia ("saapuvalle"), kun taas suomenkielisessä tekstissä käytetään partisii-ppia, joka määriteltäisiin latinan kielio-pissa (aktiivin) partisii-pin perfektiksi. Suomenkielisen tekstin mukaan monumentti on siis omistettu keisarinnalle, joka on käynyt Helsingissä, latinankielisen mukaan taas keisarinnalle, joka on saapu-

massa Helsinkiin. En ole pystynyt löytämään tietoa siitä, minkä takia tämä muistomerkki mainitsee ainoastaan keisarinna Alexandran, vaikka Helsinkiin saapui käynnille samalla hänen aviomiehensä, keisari Nikolai I. Todella ihmeellistä on myös se, että Alexandraa kutsutaan keisarinnaksi, vaikka Nikolai oli Suomessa suuriruhtinas, ei keisari, ja Alexandra vastaavasti suuriruhtinatar, ei keisarinna.

Latinankielisen tekstin muotoilun takia olin aina ajatellut, että monumentti oli pystytetty ennen keisarinna Alexandran (ja keisari Nikolai I:n) vierailua siinä tarkoituksessa, että se olisi ollut ikään kuin ottamassa vastaan Helsinkiin laivalla suoraan kauppatorille saapuvaa hallitsijaparia, ja tämän takia ihmettelin menneisyyteen viittaavaa partisii-ppia *käyneelle*. Mutta Helsingin taidemuseon kotisivulta

(<https://www.hamhelsinki.fi/sculpture/keisarinnankivi-carl-ludvig-engel/>) opin sen, että muistomerkki on paljastettu "suurin juhlallisuuksin Nikolain päivänä 18.12.1835", ja siis yli kaksi vuotta hallitsijaparin käynnin jälkeen. Muoto *käyneelle* on siis perusteltu, kun taas latinan partisii-pin preesens *adventanti* on sinänsä harhaanjohtava. Selitys voisi olla se, että tekstin kirjoittaja on ajatellut voivansa käyttää preesensia siksi, että latinassa ei varsinaisesti ole aktiivista partisii-pin perfektia;¹ mutta hän olisi

¹ J. B. Hofmann & A. Szantyr, *Lateinische Syntax und Stilistik* (Handbuch der Altertumswissenschaft II.2.2, 1965) s. 386–7 toki mainitsee muutamia enemmän tai vähemmän käyttökel-poisia esimerkkejä partisii-pin preesensin käytöstä menneisyydestä puhuttaessa myös klassisen latinan teksteissä, mutta eivät nämä muutamit esimerkit rohkaisisi minua partisii-pin preesensin käyttöön menneisyyden tapahtumasta puhuessani keisarinnan kiven kirjoituksen kaltaisessa monumentaalisis-

voinut käyttää verbin *advehere* ("kuljettaa") passiivia *advehi*, jolla on merkitys "saapua", usein nimenomaan laivalla, ja kääntää suomen *käyneelle* latinan tässä tapauksessa aktiivimerkityksellisellä partisiiipilla *advectae*.

Mutta ilmaisussa *adventanti* on erikoista myös se, että kirjoittaja ei keisarinnaa saapumisesta puhuessaan käyttänyt normaalia "saapumista" tarkoittavaa verbiä *advenire*, vaan sen frekventatiivimuotoa *adventare*, jolle A. V. Strengin *Latinalais-suomalainen sanakirja* antaa seuraavat merkitykset: "lähetä lähenemistään", "olla tulossa", "tehdä tuloa". *Thesaurus linguae Latinae* -sanakirjan esimerkit² osoittavat, että Strengin (tai itse asiassa F. W. Rothstenin)³ mainitsemat käännökset tuovat hyvin esiin latinalaisen sanan merkityksen vivahteet, sillä ainakin klassisen ajan proosateksteissä verbiä käytetään ihmisten liikkeistä puhuttaessa yleensä ilmaisemaan sitä, että joku on matkalla jonnekin ja jo lähellä päämääräänsä tai pikemminkin jo melkein (mutta ei vielä aivan) perillä, kun taas verbi *advenire* ilmaisee yleensä sitä, että joku on juuri saapumassa päämääräänsä.⁴

tekstissä. (Ja esim. kirjoittajien s. 387 mainitsemassa ja "rohkeana" pitämässä esimerkissä Tacituksen *Annaalien* kohdasta 12,38,1 *At Quadratus cognoscens proditum Mithridaten et regnum ab interfectoribus obtineri, vocat consilium, docet acta et an ulcisceretur consulat* partisiiipin preesensia voisi mielestäni perustella sillä, että Tacitus käyttää tässä joka tapauksessa historiallista preesensia.)

² *Thesaurus linguae Latinae* osa I s. 835–836.

³ Rothstenin *Latinalais-suomalaisessa Sanakirjassa* (1884) verbille *adventare* annetaan merkitykset "lähenemistään lähetä" (Streng on siis vaihtanut sanajärjestystä), "olla tulossa", "tehdä tuloa" sekä lisäksi "tulla, saapua j(o)h(o)nkin (eritt. nopiasti, kiuruusti, pian), rientää j(o)h(o)nkin".

⁴ *Thesauruksessa* ero selitetään näin: "(verbi *adventare*) näyttäisi viittaavan pikemminkin keskeytymättömään lähestymiseen liittyvään toimintaan, kun taas *advenire* ilmaisee lähestymisen päättymistä" (*magis ad continuam actionem appropinquandis referendum esse videtur, cum advenire finem appropinquationis ostendat*). Näin esim. Gelliuksen kohtaa 19,1,12 *cum Brundisium adventaremus* ei voi kääntää "kun olimme saapumassa Brundisiumiin" (mikä olisi sopiva käännös, jos verbi olisi *adveniremus*), vaan se on käännettävä esim. "kun olimme jo lähestymässä Brundisiumia", niin kuin käy ilmi jatkosta, missä puhutaan tuulen ja meren levollisuudesta (*malaciaque esset venti ac maris*) ja mistä siis käy ilmi, että Gelliuksen laiva ei ollut vielä aivan satamassa. Myös esim. Sallustiuksen *Jugurthan* kohtaa

Verbi *adventare* olisi mielestäni ollut epäonnistunut valinta myös siinä tapauksessa, että keisarinna olisi itse asiassa ollut matkalla Helsinkiin, mutta kun hänen saapumistaan oli monumentin pystyttämisen aikoihin jo yli kaksi vuotta, voi vain ihmetellä, miksi kirjoittaja on halunnut sanoa keisarinnaa "tekevä tuloaan" tai (jos hän ajatteli, että partisiiipin preesens voidaan hyväksyä edustamaan mennyttä aikaa) "tehneen tuloaan".

Mutta tekstin kirjoittajaa voi arvostella myös siitä, että hän on ilmaissut keisarinnaa saapumisen päämäärän käyttämällä pelkkää akkusatiivia *metropolin*. *Thesauruksen* artikkelista *advento* toki käy ilmi, että tämän verbin yhteydessä päämäärä ilmaistaan yleisimmin joko prepositiolla *ad*, johon liittyy akkusatiivi, tai sitten pelkällä akkusatiivilla. Mutta varhaisemmissa esimerkeissä pelkkää akkusatiivia käytetään silloin, kun kohteena on nimeltä mainittu kaupunki,⁵ ja jo latinan koulukielioppi opettaa, että kaupunkien tapauksessa pelkkä akkusatiivi vastaa kysymykseen "mihin?". Varhaisin esimerkki prepositiottomasta akkusatiivissa olevasta päämäärästä ilmaisevasta sanasta, joka ei ole kaupungin nimi, on Tacituksen (n. 100 jKr) *Annaalien* kohta 6,44 *propinqua Seleuciae adventabat* ("hän oli saapumassa Seleukeian ympäristöön"), mutta tässäkin kohdassa mainitaan kuitenkin myös kaupungin nimi. Varhaisin esimerkki, joka on selkeä paralleeli Keisarinnaa kiven muotoilulle on vasta Apuleiuksen (n. 150 jKr) kohta 9,41 *miles ... civitatem adventat* ("sotilas saapuu – tai pikemminkin saapui – kaupunkiin"), missä akkusatiivi *civitatem* vastaa Kauppatorin monumentin akkusatiivia *metropolin*. Erikois-

28,2 *qui* (Jugurthan lähettiläät) *postquam Romam adventabant* ei voi kääntää "kun he saapuivat Roomaan", sillä jatkosta käy ilmi, että senaatti nimenomaan ei suostunut päättämään lähettiläitä kaupunkiin.

⁵ Vrt. edellisessä alaviitteessä lainattuja Sallustiuksen (*Romam*) ja Gelliuksen (*Brundisium*) kohtia. Myös keisari Tiberiuksen aikainen historioitsija Velleius Paterculus käyttää verbin *adventare* yhteydessä kohteesta pelkkää akkusatiivia *Romam* (2,59,6).

suutta kaikissa yksityiskohdissa tavoitteleva Apuleius ei kuitenkaan ole sopiva malli elegantin latinan kirjoittamista suunnitteleville.

Huomiotaherättävää on lopuksi myös se, että kirjoittaja on valinnut tämän kreikkalaisen sanan kääntääkseen latinaksi ilmaisun "pääkaupunki", ja toisaalta se, että hän on käyttänyt kreikkalaista akkusatiivin päätettä *-in*. Normaali ilmaisu käsitteelle "pääkaupunki" on *caput*, ja ns. klassisen ajan kirjailijoilla (joiden sanastossa tulisi pitäytyä eleganttia latinaa kirjoitettaessa) sanaa *metropolis* ei tavata yhtään ainoaa kertaa; vasta 2. vs. lopulta lähtien ilmaisu *metropolis* alkaa esiintyä latinalaisissa piirtokirjoituksissa, tosin yksinomaan kreikkalaisissa konteksteissa, ja sittemmin myöhäisantiikin aikana myös kirjallisissa lähteissä. Mitä tulee päätteeseen

-in (latinalainen akkusatiivi olisi *metropolim*), niin latinassa toki tavataan kreikkalaisia päätteitä kreikkalaisperäisissä sanoissa, tosin lähinnä runoilijoilla, mutta tästä nimenomaisesta sanasta tavataan *Thesauruksen* mukaan akkusatiivi *metropolin* latinan kielen yli tuhatvuotisen historian aikana yhden ainoan kerran, egyptiläisessä dokumentissa.⁶ Sittemmin on tosin löytynyt toinenkin esimerkki (alav. 6), mutta siitä huolimatta vaikutelmakseni jää, että kirjoittaja on nimenomaisesti pyrkinyt muotoilemaan Keisarinan kiven latinalaisen kirjoituksen erikoisuutta tavoitellen – tai että hänellä on ollut puutteellinen latinan tyylijatju ja ehkä myös puutteellinen latinan sanakirja.

⁶ Kysymyksessä on nahkapussiin kirjoitettu teksti *Année épigraphique* 1934, 6, jossa akkusatiivilla *metropolin* tarkoitetaan Alexandriaa. Vuonna 1987 julkaistiin piirtokirjoitus Foinikian Tyroksesta, jonka tekstin mukaan foinikialaisten perustama pohjoisafrikkalainen kaupunki Lepcis Magna on pystyttänyt patsaan "metropolikselleen" Tyrokselle (*Année épigraphique* 1987, 958); tässä tapauksessa sanaa *metropolis* "aitikaupunki" on siis käytetty alkuperäisessä merkityksessään.

SYKSYN 2019 TAPAHTUMIA

KFY:n kokoukset

Ti **29.10.** klo 18.15. Jaana Vaahtera: *Miten opettaa latinaa ”umpisuomalaisille” – ensimmäisten suomenkielisten latinan kielioppien kirjoittajien ajatuksia.* Porthania, P722. (Yliopistonkatu 3, 00100 Helsinki.)

Ti **26.11.** klo 18.15. Kaius Tuori: *Kansalaisuuden ajatus tasavallan Roomassa.* Paikka ilmoitetaan myöhemmin.

Muita tulevia tilaisuuksia

To **7.11.** klo 17–20 Suomen Tiedeseura järjestää yleisötilaisuuden "Kirjainten tulo" Oodi-kirjaston Maijansalissa. Tilaisuudessa annetaan lyhyitä tietoiskuja kirjaimistoista ja kirjoitusjärjestelmistä ja niiden kehityksestä. Esitelmöitsijöinä mm. Mika Kajava, Erja Salmenkivi, Anneli Luhtala, Tapani Harviainen ja Simo Parpola.

Pe–la **24.–25.1.2020** Antiikintutkimuksen päivät Tampereella. Konferenssin järjestävät Tampereen yliopiston historian sekä latinan kielen ja antiikin tradition oppialat yhteistyössä Trivium – Tampere Centre for Classical, Medieval and Early Modern Studies – tutkimuskeskuksen kanssa. <https://events.tuni.fi/antiikintutkimuksenpaivat2020/>

Pe **14.2.2020** klo 12 Juhlaseminaari: Klassilliset kielet ja antiikin kulttuuri Turun yliopistossa 60 vuotta. **Tarkempia tietoja myöhemmin.**

Muita tilaisuuksia ja kollokioita, kongresseja sekä symposiumeja koskeviin ohjelmatietoihin saattaa tulla muutoksia Foliumin painatuksen jälkeen.